

Ledare Krönika

Inger Enkvist: Reformerna som lade grunden för dagens skolresultat

Alva Myrdal på sitt tjänsterum 1956. En av dem som påbörjade en reformation längs fel väg av den svenska skolan. Foto: SvD / TT NYHETSBYRÅN

Från 1960-talet och framåt har svenska myndigheter i reform efter reform bortsett från protester och hävdade att jämlikhet är viktigare än utbildningskvalitet.

Jag har under några år studerat svenska skolreformer inriktade på grundskolan från 1960-, 1970- och 1980-talen genom att läsa propositioner och läroplaner. Ordet "läroplan" för tanken till planeringsdokument men det rör sig om lagar. Ordet "reform" för tanken till förbättringar, men det fanns tidigt bevis för att förändringarna ledde till sjunkande kunskaper.

Under 1950-talet fanns ett behov av att bygga ut utbildningen, eftersom barnkullarna var stora och man ville modernisera skolan. Reformatörerna "passade på" att samtidigt ta bort alternativ som realskola, flickskola och yrkesskola för yngre elever för att införa "enhetsskola" senare kallad grundskola. Samstämmiga rapporter talade redan från början om disciplinproblem och låg kunskapsnivå.

Det förelåg aldrig några bevis för att den nya skolan skulle ge goda resultat utan endast förhoppningar. Ideologer som Alva Myrdal och Stellan Arvidsson försäkrade att den nya skolan skulle leda till bättre kunskaper, eftersom nya arbetsformer skulle användas. Sociala framsteg skulle ske genom att alla elever vistades i samma klassrum och arbetade gemensamt. Samtidigt avskaffades alla examina i den nya grundskolan, och jämförelser med den tidigare teoretiskt inriktade realskolan avvisades därför att den nya skolan hade sociala syften som inte realskolan haft.

Inför beslutet om införande av grundskola vädjade 11 000 lärare från realskola och gymnasium till politikerna att inte införa den nya skolformen med argumentet att det inte fanns bevis för att den skulle ge lika bra resultat som tidigare skolformer, men den infördes ändå. Läroplan för grundskolan 1962 slog fast att den nioåriga skolan inte hade något specifikt slutmål och att elever skulle flyttas till högre årskurs oavsett hur de hade klarat studierna. Elevernas skiftande nivå skulle läraren hantera genom att "individualisera inom klasens ram". Lärarna sa från första början att detta var omöjligt, eftersom det kunde skilja fem eller sex år i kunskap och mognad mellan eleverna. Det fanns inte heller några konkreta exempel på hur den individualisering skulle ske som det talades om. Denna reform beslutades under Tage Erlanders regeringstid.

Nästa läroplan, läroplan för grundskolan 1969, tog bort alla

valmöjligheter utom den att välja ett språk samt större eller mindre kurs i främmande språk och matematik. Det var lärarens skyldighet att motivera eleven med grupparbete och verklighetsanknytning, och eleverna inte behövde studera samma sak utan bara samma "huvudmoment". Skolans psykologiska mål framhövdes, och detta sades vara ett socialt framsteg. Inläring var nu bara ett mål bland flera, och det var läraren som skulle anpassa sig till eleverna och inte eleverna till skolan. Betyg i ordning och uppförande togs bort. Detta var Olof Palmes reform som utbildningsminister.

Socialdemokraternas Ingvar Carlsson och Lena Hjelm-Wallén 1986. Fortsatte på fel väg. Foto: Ingvar Svensson / TT // TT NYHETSBYRÅN

På 1970-talet visade många rapporter att både svaga och studiemotiverade elevers kunskaper sjönk. Specialundervisningen "exploderade" och hade blivit dyr. Bråk i skolor fick rubriker i tidningarna. Reformatörerna menade att detta berodde på att skolans psykologiska och sociala mål inte hade fått tillräckligt genomslag och att arbetet inte hade individualiserat tillräckligt.

Det tillsattes två stora utredningar, en om lärarutbildning och en om "skolans inre arbete". Den senare är känd som SIA-reformen och slog 1976 än en gång fast att all stödundervisning skulle ges "inom klassens ram". Skolmognadsbegreppet togs bort, och alla elever skulle oavsett mognadsgrad börja vid samma ålder. I hela grundskolan skulle elever med inlärningsproblem och fysiska och psykiska problem arbeta i samma klassrum som andra elever. Klassrummen blev ännu oroligare, och det blev svårare för elever att koncentrera sig på inläring. Detta var Lena Hjelm-Walléns första reform som minister.

Nästa steg var Läroplan för grundskolan 1980. Myndigheterna var medvetna om problemen och beslutade decentralisera resursanvändningen för att se om problemen kunde lösas lokalt. Ämnen skulle helst studeras i block, och temaarbete anbefalldes för att individualisera och för att få studieomotiverade elever att acceptera sin skolgång. Samtidigt lades det till att arbetet inte fick mynna ut i olika meritering för eleverna. Hela grundskolan var nu i praktiken "fritt valt arbete". Reformen var förberedd av den tidigare socialdemokratiska regeringen men infördes av moderaten Britt Mogård under det borgerliga regeringsinnehavet 1976–1982.

Grundskolereformerna avslutas med lärarutbildningsreformen LUT, som beslutades 1985. Lärarna skulle studera mer pedagogik och psykologi för att stödja eleverna socialt och emotionellt och lägga mindre vikt vid inläring. Högstadielärarna skulle läsa fler ämnen men mer ytligt. Ett viktigt motiv för reformen var att också lärarna skulle bli mer lika. Trots protester från flera tunga svenska kulturinstanser genomfördes reformen. Lärare med ett djupt ämnesintresse började undvika grundskolan. Detta var Lena Hjelm-Walléns andra skolreform. Det kan läggas till att det är mycket ovanligt att länder genomför förändringar som direkt sänker ämneskunskapen hos sin lärarkår i de ämnen de ska undervisa i.

Det fanns redan från 1950-talet en medvetenhet hos många lärare och enskilda debattörer om att svensk utbildning var på väg mot fel håll, men samtidigt byggdes det upp en stark struktur med ett stort antal personer inom lärarutbildning, skolöverstyrelse, fackföreningar och politiska partier som såg förändringar i skolan som ett sätt att ändra samhället och som bortsåg från att kunskaperna sjönk. Denna grupp finns fortfarande kvar och har lika stort inflytande på besluten som

tidigare.

Inte ens PISA-resultaten har lett till några egentliga förändringar utan tendensen är att försöka bortförklara de låga svenska resultaten. Likaså ger den OECD-undersökning om svensk utbildning som presenterades i februari 2015 ett tydligt bevis på att Sverige har valt fel väg i sina utbildningsreformer. Rapporten borde ha skakat om Sverige, men eftersom den nämns så sällan kan man tala om ett förtigande.

Slutsats? Svenska myndigheter har avsiktligt och målmedvetet använt skolan som verktyg för social förändring snarare än för inläring, och denna ideologi lever kvar inom politiska partier och lärarutbildning trots de björklundska förändringarna. Vi vet sedan mer än ett halvt sekel att den valda inriktningen ger dåliga inlärningsresultat trots enorma investeringar.

För att vända utvecklingen måste ämneskunskap prioriteras i lärarutbildning och på elevnivå. Vi måste bryta med idén att det är viktigare att det inte verkar finnas någon skillnad mellan elever än att eleverna går framåt i kunskaper. Det kommer att behövas åtgärder som att införa examina efter grundskolan och gymnasieskolan och inträdesprov till universitet för att studietiden ska användas optimalt.

Vi måste våga säga att ingen elev har rätt att frånta andra elever deras rätt till utbildning. Det behövs mod att ompröva ideologier som slagit fel och som har skadat landet. Personer som påstår att det bara behövs mer pengar är okunniga om svensk skolhistoria.

Trots välkända problem och en förödande OECD-rapport har ingen åtgärd vidtagits som kan rätta till problemet. Risken är stor att de svenska resultaten sjunker ytterligare i nästa PISA-undersökning, speciellt eftersom en del av skolans energi tas i anspråk för att ta emot nyanlända elever. Det är hög tid både att rätta till de missförhållanden som är väl dokumenterade och att utkräva politiskt ansvar för hur svensk utbildning har missköts.

Inger Enkvist